

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

Úloha rodiny a školy v prevenci proti alkoholové závislosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce :
doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.**

**Vypracovala :
Václava Píšová**

Brno 2005

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma "Úloha rodiny a školy v prevenci proti alkoholové závislosti" zpracovala samostatně a použila jsem jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Václava Píšová

Poděkování

Děkuji panu Doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat vedení Integrované střední odborné školy v Kolíně za pomoc při vykonání odborné praxe a svému příteli za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a kterého si nesmírně vážím.

Kolín, 31. března 2005

Václava Píšová

OBSAH

ÚVOD	1
1 RODINA	5
1.1 Definice rodiny	5
1.2 Funkce rodiny	6
1.3 Význam rodiny pro dítě	7
1.4 Problémy české rodiny	16
2 ALKOHOL	18
2.1 Proč lidé pijí alkohol ?	18
2.2 Jak problémům s alkoholem u dětí a dospívajících předcházet	19
2.3 Příčiny zneužívání alkoholu a závislosti na něm	20
2.4 Funkce konzumace alkoholu	21
3 ŠKOLA	24
3.1 Funkce školy ve společnosti	24
3.2 Školní vzdělávací programy	25
3.3 Školní řád	28
ZÁVĚR	34
RESUMÉ	37
ANOTACE	39
Literatura a prameny	40

ÚVOD

V současném přetechizovaném světě mnoho lidí řeší své problémy za pomoci alkoholu. Problém alkoholových závislostí ovšem není pouze současným fenoménem, ale je starý jako lidstvo samo. Již v prvobytně pospolné společnosti vyráběli lidé nápoje, které navozovaly příjemnou a uklidňující atmosféru. Ve formě vína je lidstvu a nám více jak 8.000 let. Čistý alkohol byl poprvé získán až v 11. století našeho letopočtu na jihu Itálie, kde dostal název "AL KUHUL" , což je arabský výraz pro něco nejlepšího.

Alkohol vstoupil lehkým krokem do lidského života z toho důvodu, že z prvopočátku lidem pomáhal a zpříjemňoval jim život. Lidem vyhovovaly především ty vlastnosti alkoholu, jichž bylo možno využít v lékařství. O blahodárných účincích alkoholu najdeme svědectví v dílech antického lékaře Hippokrata a filosofa a lékaře Ibn Siny. Lidé používali různé vínové obklady, které přinášely pacientovi úlevu, také po samotném požití alkoholického nápoje se pacientovi ulevilo a bolest byla snesitelnější. Důležitou roli v rozvoji a užití alkoholu sehráli i bylinkáři a lidoví léčitelé.

Alkohol usnadňoval lidem život a činil jej příjemnějším, ale již v této době dokázal alkohol svádět člověka ze správné cesty. Lidé vítali, že pod jeho účinky se mění jejich psychické vlastnosti. Po požití alkoholu měli lepší náladu, byli veselejší, snadněji se sbližovali a různé osobní problémy se jim nejevily již tak nesnesitelné a nepřekonatelné. Požití alkoholu je přivádělo ke kolektivnímu veselí. Lidé se tak nevědomky samy dostávali na šikmou plochu, ze které pro mnoho z nich již nebylo úniku.

Mimořádně vysoká dostupnost a nabídka alkoholu, včetně jeho značné společenské tolerance v dospělé populaci, je příčinou vzrůstající spotřeby alkoholu u dětí a mládeže. Alkohol a kouření v dětství a dospívání zvyšuje riziko přechodu k dalším drogám. Základní informace o tabáku a alkoholu včetně drog musí být cíleny i na pochopení toho, jaké zdravotní, psychické, ale i sociální a materiální škody způsobí jejich zneužívání.

Trendy ve zneužívání návykových látek a tedy i alkoholu jsou zcela

alarmující ve všech místech na světě, z toho nevyjímaje ani Evropskou unii. Z tohoto důvodu vypracovali odborníci Evropský akční plán o alkoholu 2000 - 2005, který jako hlavní cíl uvádí prohlubování znalostí o veřejných zdravotnických programech věnovaných prevenci škod způsobených pitím alkoholu a podporováním těchto aktivit včetně vzdělávání a výchovy. Jinými slovy priority vidí v informovanosti občanů o škodlivosti alkoholu a jiných návykových látek a také ve změně postoje společnosti ke konzumaci alkoholických nápojů.

Obecně je známo, že máme nízkou věkovou hranici konzumace alkoholických nápojů. Máme vysoké procento 13 až 14 letých dětí, které pravidelně pijí alkoholické nápoje. Když pošlete 14 letou dívku pro pivo, všude jí ho prodají. A přitom mají všichni plná ústa toho, že je legislativa nedokonalá. Ale není to vždycky pravda. Nikdo nesmí podbíhat nastavenou laťku. Pokud ano, jsou tu vytvořeny podmínky vymahatelnosti ze zákona a s důsledky. Státní správa, samospráva i policie má nástroje, značně však pokulhává jejich uplatňování. Ve společnosti chybí atmosféra odsuzující tyto jevy jako nemorální a neetické.

V případě, že stojíte v obchodě ve frontě zákazníků a před vámi koupí 13 letý chlapec láhev alkoholu, kdo prodavače upozorní, kdo mu řekne, že porušuje zákon? Lidé se dívají jinam a v případě, že se někdo najde, kdo prodavače upozorní ostatní ho okřiknou, ať je nezdržuje, neotravuje, protože pospíchají.

Skutečností je, že alkoholické nápoje jsou konzumovány ve většině evropských zemí. Význam pití alkoholu se liší podle kontextu, od kultur s tradicí příležitostného, rituálního a slavnostního požívání alkoholických nápojů až k těm, kde jsou alkoholické nápoje součástí běžné výživy.

Z mé dosavadní praxe u Policie ČR jsem dospěla k názoru, že oddělit výchovu a prevenci u dětí a mládeže v oblasti konzumace alkoholu a drog není možné. V této výchově je nutná spolupráce mezi všemi subjekty ve společnosti rodiny, školy, orgánů státní správy, samosprávy i policie. Musí se změnit přístup jednotlivých občanů k toleranci k požívání drog obecně.

Cílem bakalářské práce je poukázat na nebezpečí požívání

alkoholických nápojů mládeží, ale zároveň je nutné poukázat na co nejužší sepjetí rodiny a školy v prevenci a v boji se stále narůstající alkoholovou závislostí, neboť mimořádně vysoká dostupnost a nabídka alkoholu, včetně jeho značné společenské tolerance v dospělé populaci, je příčinou vzrůstající spotřeby alkoholu u dětí a mládeže. Alkohol a kouření v dětství a dospívání zvyšuje riziko přechodu k dalším drogám. Základní informace o tabáku a alkoholu včetně drog musí být cíleny i na pochopení toho, jaké zdravotní, psychické, ale i sociální a materiální škody způsobí jejich zneužívání.

Při stanovení hlavní hypotézy : " V rámci společnosti stále přetrvává podceňování podávání a konzumace alkoholu mládeži" i při stanovování dílčích hypotéz nelze zcela vycházet z předpokladu, že škola zcela přejímá zodpovědnost za výchovu ke zdravému životnímu stylu. Zejména rané zkušenosti, které dítě získává v rodinném prostředí, jsou pro další vývoj dítěte určující. Škola rodičům pomáhá v rozvoji dítěte jeho vzděláváním a socializací ve skupině dětí a výchovou dítěte k dovednosti žít ve formální společenské instituci.

Do výchovně vzdělávacího procesu na školách a ve školních zařízeních je třeba zapojit také rodiče, kteří jsou posléze zpětnou vazbou také pozitivně ovlivňováni směrem k přijetí a osvojení zdravého životního stylu. Je nezbytné zabezpečit informovanost rodičů o postojích školy nebo školského zařízení k preventivní strategii a o oblasti sociálně patologických jevů.

Záměr vzdělat rodičovskou veřejnost v této problematice pomocí tradičních aktivit nabízených školou se jeví z pohledu dlouhodobých zkušeností jako málo účinné. Je třeba hledat nové formy a metody zapojení rodičů do tohoto výchovně vzdělávacího procesu. Využití všech nových informačních médií, profesionálně zvládnutých kampaní a vzdělávacích a výchovných aktivit vhodných k účasti celých rodin.

Pracovní hypotézy :

- 1) Rodina plní svou funkci v prevenci proti alkoholové závislosti
- 2) Spolupráce rodiny a školy je nedostatečná

Použité metody a techniky :

- 1) Sekundární analýza dostupných pramenů
- 2) Vlastní zkušenosti a poznatky
- 3) Metoda pozorování
- 4) Analýza a syntéza

1. RODINA

Rodina, snad jako nejstarší základní společenská skupina či společenství nejtěsněji spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek - funkcemi, činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů a společnosti jako celku, prochází celou svojí historií neustálými změnami co do své velikosti, významu, i začlenění do společnosti. Adaptuje se přitom na její nejrůznější proměny či vývojové stupně. Přizpůsobujíc se jim, udržuje život člověka prakticky ve všech jeho sférách a cyklech.

Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu. Rodiče jako první předávají dítěti vědomosti a znalosti nutné pro uplatnění v rodině, v dětském kolektivu, ve škole a později v životě. V nejširším pojetí můžeme rodinu chápat jako průsečík vztahů jejich členů s nejrůznějšími komponentami prostředí ať blízkého či vzdálenějšího, přírodního a zvláště společenského.

Ve svém jednom z hlavních posláních poskytuje člena rodiny péči a ochranu, a to zvláště v obdobích, kdy není s to se o sebe postarat. Umožňuje mu jeho tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává mu pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v kruhu svých nejbližších. Podle potřeby se světu kolem otvírá, ale též se mu zavírá, vytvářejíc v sobě sama svůj vlastní svět.

Neplní-li však tyto své hlavní úkoly, znamená pro člověka závažné nebezpečí, zasahujíc jej svou dysfunkcí a funkcí na těch nejcitlivějších místech (např. incest v rodině či odmítnutí péče o starého člověka či dokonce jeho vykořisťování).

1.1 DEFINICE RODINY

Rodina je z hlediska socializace ze tří primárních společenských skupin (spolu se skupinou předškolní, školní a pracovní a pak skupinou vrstevníků) skupinou nejdůležitější. Je totiž nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka nebo se ho alespoň nějakým způsobem dotýká ve všech fázích jeho života. Z tohoto hlediska možno chápat **"rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a**

uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti" (Možný, I., 1999, 7).

"Rodina je tedy institucí zajišťující především trvání lidského rodu".
(Radvanová, S., 1978, 15).

Rodina však nezajišťuje trvání lidského rodu pouze tím, že ze sexuálního soužití muže a ženy se narodí děti, ale že stále vytváří ekonomické podmínky pro obživu a výchovu dětí a je hlavním místem pro socializaci jedince.

1.2 FUNKCE RODINY

V dějinném vývoji společnosti se řada funkcí rodiny měnila. Se změnami společenských podmínek některé ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, jiné nabývaly na závažnosti. Pospolitost rodiny se udržuje tím, že plní základní funkce. Pod pojmem funkce rodiny rozumíme úroveň plnění společenských očekávání, požadavků a potřeb rodinných příslušníků. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

Biologicko-reprodukční funkce

Má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Někdy se ovšem označuje jako **sexuální funkce**, naznačujíc současně oddělení sexuálních aktivit "pro radost" od sexuálních aktivit "pro reprodukci." Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Ta se ovšem nevztahuje jen na dítě v rodině, vztahuje se na všechny její členy. V minulosti byla zvlášť důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Ovšem i dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za něž lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny, vytvářející její hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které nejsou koníčkem, ale nutností).

Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází

do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy také v nejširším pojetí poskytovat svým členům životní jistoty.

Emocionální funkce

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Emocionalita je potřebná stejně jak pro dospělé, tak pro děti, i když v různé podobě. Při tom je třeba zdůraznit, že zájem o dítě a sledování jeho prospěchu pramení především z emotionality, zajišťující harmonický život rodiny i pocit celkového uspokojení a životního naplnění pro všechny její členy.

Socializačně-výchovná funkce

Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Při tom vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je.

Jejím těžištěm je v podstatě prosazování a ochrana dětských práv, jak jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte. Tyto funkce plní rodina nejen vůči svým členům, ale plní je současně vůči celé společnosti.

1.3 VÝZNAM RODINY PRO DÍTĚ

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od ní či přesněji od svých rodičů genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní tak i sociální.

V rodině a rodinou se uskutečňuje společenská adaptace dítěte, jeho začleňování do společnosti. V kontaktu s bezprostředním prostředím i svými možnostmi si dítě vytváří jakýsi vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak je mu okolní realita jeho rodiči či vychovateli "předkládána", do jakého světa - a jak - ho rodiče uvádějí.

Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a sociální sebeuvědomění. Prostřednictvím rodiny si také dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Rodina, sociální vztahy v ní a způsob výchovy budou pro dítě základem, ze kterého bude vycházet, až si založí svou vlastní rodinu. Proto je třeba dítě vychovávat společně, cílevědomě, bez přehnaných emocí, bez konfliktů mezi partnery, s dostatkem citu, času, lásky a péče.

Již J.A.Komenský ve svém spise Informatorium školy mateřské dává matkám systematický návod jak úspěšně rozvíjet výchovu nejmenších v rodině a jak správně připravit dítě na školní docházku.

Nejen J.A.Komenský, ale i další badatelé v oblasti psychologie, psychiatrie, rodinné výchovy atd. se zabývali vývojem dítěte. Podle nejnovějších současných výzkumů je zřejmé, že na budoucí vývoj dítěte v oblasti duševního vývoje má ne malý vliv i chování matky v prenatálním období vývoje dítěte. Již v tomto období se formuje budoucí osobnost jedince.

PREVENCE ODMÍTÁNÍ ALKOHOLU A DROG PODLE VĚKU DÍTĚTE

Od narození do 1 roku: Dítě tohoto věku je ve všem podstatném závislé na dospělém člověku, většinou na matce. Zkušenost s přiměřeně pečující a laskavou matkou může dítěti v dospělejším věku pomoci důvěřovat okolí. Z hlediska prevence je tedy důležitá péče a vřelost, prevence citové deprivace.

Od 1 do 3 let: Dítě se začíná duševně oddělovat od matky a prosazovat svoji vůli. Myšlení tohoto věku je zaměřené na sebe, magické, fantastické, toporné. Chování rodičů by mělo být klidné, vřelé. Mělo by dítěti laskavě dávat najevo, že je v pořádku, že se chce prosadit, ale že jsou i určitá omezení.

Od 3 do 6 let: I když rodiče zůstávají nejdůležitějšími osobami, začíná většina dětí pronikat do širšího světa mimo rodinu (školka, sousedé, vrstevníci). K tomuto věku patří nekonečné vyptávání se. Dítě zkoumá okolí, hrou se učí zjišťovat, co je skutečné a co ne. Jeho chování se dostává v příznivém případě do souladu s autoritou rodičů, získává cíl a smysl.

Již v tomto věku je důležité začít dítěti vštěpovat, že zdraví je důležitá hodnota a že zdraví je správné chránit a podporovat. Proto je třeba se

některým věcem vyhnout (sirky, ostré předměty, alkoholické nápoje, tabletky). Dítě má vědět, že okolní svět skrývá jistá nebezpečí, a má se v mezích svých možností učit jak se jim bránit - už nemá spoléhat pouze na všemocnou ochranu rodičů.

Od 7 do 12 let: Dítě toho věku se učí mnoha potřebným dovednostem. Učí se vycházet s vrstevníky, zapojit se do skupiny, duševně pracovat, uspokojovat své tělesné i duševní potřeby. Začíná být schopné rozumově uvažovat. O sobě má tendenci přemýšlet černobíle podle očekávání a měřítek druhých.

Informace poskytované dítětem tohoto věku by měly být velmi konkrétní. Je třeba pokračovat ve zdůrazňování hodnoty zdraví a vštěpovat jim přání být zdravý nebo zdravá. Postupně je třeba informace přeměňovat v pravidla a návyky a srozumitelně je vysvětlovat. Ještě později nabývá na významu získávání dovedností. Cílená prevence zaměřená proti škodám způsobeným alkoholem, tabákem a jinými drogami by měla začít již teď.

Od 13-22 let: Tento věk je náročný. Dochází k dozrávání tělesnému i duševnímu. Objevuje i rozvíjí schopnost řešit problémy, rozhodovat se, abstraktně myslet, vytvářet hypotézy, věci spojovat.

Dítě se postupně odděluje od rodiny a vytváří předpoklady pro budoucí samostatný život. Zejména v časném dospívání bývá provázen vzpourou. Rámec rodiny si dospívající doplňuje dalším rámcem vrstevníků a kamarádů. Kritičnost vůči rodičovské autoritě, jestliže je přijata s láskou, je pro utváření budoucí osobnosti nutná. K úkolům pozdního dospívání patří rozhodování o budoucím povolání, vytváření základů budoucího samostatného života, navazování budoucích dlouhodobějších citových vztahů. Neúspěchy v těchto oblastech jsou velmi trýznivé.

Pro mladé lidi tohoto věku je velmi důležitá skupina vrstevníků, která jim může pomoci se alkoholu a drogám vyhnout, nebo naopak představuje nebezpečí. Dospělý se může nabízet jako zdroj informací, zároveň by ale měl povzbuzovat k samostatnosti a sebedůvěře. Měl by počítat s tím, že mladí lidé tohoto věku se nespokojí s přijetím informace, ale budou chtít diskutovat.

Prevence v této skupině je zásadně důležitá, protože bývá zvláště ohrožena. Zneužívání alkoholu nebo drog v dospívání může vést k rychlému vytvoření návyku. V prevenci mají velký význam programy za účasti vrstevníků - "peer programy". Jedná se o nácvik dovedností potřebných pro práci se skupinou, dorozumívání se s druhými lidmi, rozhodování se a řešení problémů, informace o nebezpečích alkoholu a jiných drog i o tom, jak přistupovat k vrstevníkovi, který s nimi má problémy. Takto připravení mladí lidé pak pracují se svými o málo mladšími spolužáky nebo mladými lidmi z okolí. Organizují za pomoci dospělých společenské večírky bez alkoholu a drog, vedou diskusní skupiny, poskytují druhým oporu i radu v obtížných situacích.

Nejen v této věkové skupině, ale celkově při vývoji dítěte a mladého člověka je naprosto nezbytný osobní příklad rodiče. Pokud dítě od svého narození nebo v průběhu svého života vidí u rodičů, že životní problémy řeší sklenkou alkoholu, léky ve spojitosti s alkoholem, popř. jinými látkami, které vyvolávají závislost, lze s vysokou pravděpodobností dovodit, že tyto příklady budou mít negativní vliv na vztah daného jedince k alkoholu a drogám. V tomto směru je i prevence a ochrana jedince před alkoholovou a jinou toxikomanií podstatně ztížena než u dítěte, kde ke zneužívání a nadměrnému užívání nedochází. I z tohoto pohledu se musí pohlížet na základní práci v oblasti prevence ochrany dítěte před alkoholismem.

Zásady prevence:

Získat důvěru dítěte

1. Když začne dítě o něčem vyprávět, měli bychom vypnout televizi, odložit časopis nebo přestat s grunтовáním
2. Dítě k nám nemluví jen slovy, ale také výrazem tváře, gesty, tónem hlasu, držení těla.
Porovnejme, co říká dítě mimoslovně. Mimoslovní sdělení bývá často významnější. Asi každý táta a máma se setkali s uplakaným nebo zlostným "mně nic není" a dokázali ho přeložit jako "je mi smutno" nebo "mám vztek"
3. Dítě povzbuzujeme, aby s námi mluvilo a přitom ho neodrazujeme přílišným vyptáváním. Neocenitelnou službu mohou prokázat slůvka jako "hm", "aha", "fakt", "no", "skutečně"? a další. Sdělujeme jimi dítěti, že to co říká nás zajímá.

Někdy je však vhodně položená otázka potřebná a užitečná. Ale než se zeptáme dítěte, ptejme se sebe, jestli uneseme odpověď. Prudká, odmítavá, jízlivá nebo zlostná reakce na poctivou odpověď dítěte by mohla mít nechtěný účinek: už se od něj nedozvíme nikdy nic.

4. Zkusme vyjádřit to, co vám dítě řekne, vlastními slovy, a zeptejme se ho, jestli to tak skutečně myslelo. Dosáhneme tím dvojího cíle. Jednak dáváme najevo, že to co nám říká, je pro nás důležité a navíc se ubezpečíme, že jsme správně porozuměli.
5. Pozor na tón hlasu. Třeba jen slůvko "hmm" se dá říci takovým způsobem, že dítě povzbudí v jeho povídání. Dá se ovšem říci i tak, že ho zmrazí uprostřed věty.
Zvláště děti kolem puberty velmi špatně snášejí jízlivý tón nebo hlas plný blahovolené převahy.
6. Dítěti můžeme odpovídat nejen slovy. Když se nám s něčím pro něj důležitým svěří, může být laskavý úsměv, poplácání po zádech, pokývání hlavou nebo objetí tou nejsprávnější odpovědí.
7. Vyhradme si na dítě pokud možno denně aspoň chvíli času, kdy se budeme věnovat jenom jemu. I pět minut může naše vzájemné dorozumění velmi usnadnit. Známa americká terapeutka paní Satirová doporučuje každý den večer se dítěte nebo dospívajícího ptát, jestli ho potkalo nějaké nebezpečí.
8. Pokud to je v naší situaci možné, nelžeme dítěti. Umějme mu říct "nevím", když něco nevíme, a "promiň, když v něčem chybuje. Tím jeho důvěru neztratíme, naopak posílíme vzájemný vztah.

Nespoléhejme se na to, že vztah důvěry si prostě koupíme tím, že budeme dávat dítěti dost peněz. Za určitých okolností může být nadbytek peněz nebezpečný, protože se tak dítě stává velmi lákavou obětí pro špatné známé.

Umět s dětmi mluvit o alkoholu a drogách

Zvolme si pro rozhovor vhodnou chvíli, kdy jsme my i děti v přátelském a uvolněném ladění. Můžeme využít zájmu, který vzbudil nějaký program v televizi nebo snad skutečný příběh vašich známých. Na rozhovor se připravme a opatříme si potřebné informace.

Předcházet nudě

Jedním z důvodů, proč mladý člověk může sáhnout po sklenici nebo po droze, je nuda a lenivá zvědavost. Dítě, které není vázáno k rodině nebo ke zdravé skupině lidí mimo ni, je více ohroženo. Můžeme udělat velmi mnoho, abychom tomu předešli.

1. Můžeme posílit vazbu dítěte na rodinu. Zejména u starších dětí a dospívajících bývá užitečné, když se mohou podílet do určité míry na rozhodování. S tím jde samozřejmě ruku v ruce účast na provozu domácnosti včetně uklízení, praní, drobných oprav apod.

Děti se tak mohou učit prakticky užitečné, společná práce navíc vyvolává pocit sounáležitosti. Děti si času stráveného s rodiči cení, i když se jedná o společnou práci v domácnosti, někdy dokonce i proto. V rodině může dítě a dospívající získat mnoho důležitých dovedností: jak hospodařit s penězi, jak pečovat o zdraví, jak se starat o oblečení, vařit apod. Je důležité, aby úkoly, které dítěti svěřujeme, odpovídaly jeho věku a možnostem. Nezapomínejme na pochvalu.

2. Můžeme povzbudit dítě ke kvalitním zálibám mimo rodinu. Pokud se při tom bude stýkat s mladými lidmi, kteří nepijí a nefetují, tím lépe. Nenuťme přitom dítě, aby vynikalo nebo bylo nejlepší. Právě děti neobratné, selhávající a neúspěšné bývají alkoholem a drogami více ohroženy a právě pro ně jsou kvalitní záliby zvláště důležité. Úspěch je, když u kvalitních zájmů vydrží.

Dospívající mívají mnoho energie, s níž si často nevědí rady. Proto jsou pro ně tak vhodné různé sporty, tělesná a duševní práce. Jejich energie se tak odvádí bezpečnými kanály. Je třeba umět je oceňovat, dávat jim najevo kladné city, ale také trvat na určitých hranicích. Špatně placená jednotvárná práce po škole nebo o víkendech z ekonomických důvodů podle zkušeností příznivé účinky nemá. Někdy může ztěžovat účast ve školních a mimoškolních činnostech a v rodině působit nepříznivě.

Zdravá pravidla v rodině

Je omylem se domnívat, že děti očekávají od rodičů neomezenou svobodu. Děti z rodin, kde neexistují žádná pravidla, která by se dodržovala, a kde vládne chaos, nebývají šťastné.

Prevenici problémů s alkoholem a drogami pomáhají následující pravidla:

1. Pravidlo "žádný alkohol a drogy u nezletilých". Toto pravidlo má dobré lékařské zdůvodnění. Nedospělý organismus je po tělesné i duševní stránce ohrožen alkoholem a drogou mnohem víc. Toto pravidlo je třeba dítěti nebo dospívajícímu vysvětlit, aby pochopili, že je pro ně a ne proti nim.
2. Pravidlo předem daných a logicky souvisejících důsledků porušení pravidla. Dítě by mělo vědět, co bude následovat, pokud se napije nebo bude fetovat: snížení nebo pozastavení kapesného, domácí vězení, zákaz návštěvy riskantních večírků nebo koncertů. Je správné dítěti vysvětlit souvislost mezi jeho porušením pravidla a zákazem, který ho má chránit. Samozřejmě by bylo nerealistické čekat jeho nadšený souhlas.
3. Pravidlo neústupnosti vůči vydírání. Pláč, výčitky typu "Ty mi nevěříš!" nebo sliby by neměly rodiče zviklat. Je třeba dítěti vysvětlit, že rodiče jsou za ně zodpovědní a tedy nemohou svoji rodičovskou zodpovědnost jen tak odložit.
4. Pravidlo práva na kontrolu: Neostýchejte se zkontrolovat, kde dítě skutečně je, jestli u něho z kvalitních kamarádů, v zájmovém kroužku, nebo někde úplně jinde.
5. Pravidlo informovanosti: Buďme připraveni o alkoholu a drogách diskutovat, opatřeme si potřebné informace, abychom věděli více nežli dítě. V diskusích ovšem musíme trvat na základním pravidle "žádný alkohol a drogy nezletilým". Dítě se může v rozumné míře na vytváření pravidel podílet - stanou se pro ně přijatelnější. O pravidlech by se nemělo vyjednávat, když byla porušena.

Děti jsou ovlivňovány hodnotami, které ctí jejich rodiče. Není to samozřejmě vliv jediný, ale důležitý. Hodnoty v rodině, které pomáhají dítěti odmítat alkohol nebo jiné drogy:

- pravdivé, různě zdůvodněné přesvědčení o nevhodnosti alkoholu a jiných drog
 - důraz na svobodu, nezávislé rozhodování a originalitu tam, kde je pití nebo zneužívání drog rozšířeno
 - respekt vůči tělesnému a duševnímu zdraví a jeho ochrana a posilování
 - schopnost se ovládat a být odpovědný za své jednání za všech okolností
- jsou důležité hodnoty. Pomáhají odmítat látky, které tyto schopnosti oslabují.

Děti se od rodičů samozřejmě neučí jen ze slov, ale i z jiných činů. Ve výhodě jsou pochopitelně rodiče, kteří

- nepijí alkoholické nápoje nebezpečným způsobem, neopíjejí se, nekonzumují bez lékařského doporučení kvanta léků, pokud jsou i nekuřáci, tím lépe

- odmítají důsledně u sebe i u druhých vysoce rizikové chování jako řízení pod vlivem alkoholu
- umožňují dítěti setkání s jinými dospělými, kde alkohol není tím podstatným, nenabízejí a zejména nevnučují alkohol hostům, ukazují, že je možné se dobře na úrovni bavit bez alkoholu a drog
- slouží dítěti jako vzor hledání východiska ve složitých situacích, při rozhodování a plánování střízlivým způsobem
- pokud měl rodič s alkoholem problém, musí se jako rodič chovat. Můžeme dítěti vysvětlit, že alkohol nebo drogy jsou v jeho věku mnohem nebezpečnější než u dospělých. To, že jsme měli s alkoholem problém a překonali jsme ho nebo že se o to poctivě snažíme, je cenná zkušenost. My sami jsme na vlastní kůži poznali, že pití se nevyplácí a jistě dokážeme vhodným způsobem předat tuto zkušenost dítěti

Pomoci dítěti bránit se nevhodné společnosti

V dospívání přirozeně roste vliv vrstevníků, ale to neznamená, že rodiče svůj vliv ztrácejí. Obavy z nevhodné společnosti jsou ale na místě.

1. Nejlepší pomoc představuje jiná, kvalitnější mladá společnost. V tom můžeme přispět tím, že se sami budeme zajímat o možnosti zájmových sdružení, sportovních klubů a podobně. Je dobré s tím začít už v dětském věku, kdy se dítě samo neorientuje v organizovaném světě, ale i později využijeme svého rozhledu.
2. Učme dítě, aby si vážilo vlastní osobnosti. Nemusí se vrstevníkům přizpůsobovat za každou cenu, pokud bude mít dost sebedůvěry. Ptejme se dítěte, v čem se cítí jedinečné. Sami mu ukážeme jeho přednosti, o nichž možná neví.
3. Pomozme mu rozlišovat mezi skutečným přátelstvím, jehož součástí je úcta k příteli a jeho zdraví, a bezohlednými vztahy, které chtějí druhého spíš využít.
4. Děti se obvykle učí být poslušné a zdvořilé, mnohdy je pro ně těžké postavit se na odpor, když je třeba. To se samozřejmě týká i nabídky alkoholu nebo drog. Naučme ho za správných okolností odmítnout a stát si na svém. To je dovednost, kterou lze trénovat i s naší pomocí.

Nácvik odmítání může být zábavný. Máme-li smysl pro humor, nebojme se ani humorné nadsázky. Odmítání se hodí i při jiných příležitostech a rozvíjí sociální dovednosti dítěte. Zejména dospívajícím je dobré zdůrazňovat, že záleží na něm, jestli dovednost odmítnout použije nebo ne. Kdo neumí odmítat,

není svobodný, protože si nemůže vybrat. Kdo to umí, je ve výhodě.

Posilovat zdravé sebevědomí dítěte

Zdravé sebevědomí pomůže dítěti odmítat alkohol a drogy a bude mu v životě užitečné i jinak. Lidé, kteří mají s alkoholem a drogami problémy, mívají často problémy se svým sebevědomím. Odborníci pro rozvoj zdravého sebevědomí dětí rodičům doporučují:

1. Chvalte dítě. Chvalte ho i tehdy, když nedosáhne úspěchu, neboť vyvinulo poctivou a upřímnou snahu. Všimněte si i malých úspěchů a oceňujte je. To je zvláště důležité pro děti selhávající, ty, které mají problémy a nestačí.

2. Pomáhejte dítěti dávat si rozumné cíle. Uvědomte si, nač vaše dítě má a nač ne.

Zklamání z neuskutečnitelného cíle by pro sebevědomí dítěte bylo bolestivou ranou.

To, že ví, že ho máte rádi a že vám na něm záleží, ať uspěje nebo ne, mu může dát potřebný klid a sebevědomí. Může to i zlepšit jeho výsledky.

3. Když dítě udělá něco špatně, kritizujte konkrétní chování, ne samotné dítě.

Dobrý příklad: "Nelíbí se mi, žes přišla pozdě domů."

Špatný příklad: "Jsi hrozná, nespolehlivá a bezohledná - chodit někde po nocích jako děvka!"

4. Neslibujte mu vzdušné zámky, nevychovávejte z něj absolutní jedničku a hvězdu, nebo mu okolní svět nešetrně vezme iluze. Pomozte mu laskavě a věcně poznat i jeho slabiny a chyby. Bez ostychu přiznejte i vlastní slabé stránky: vždyť na světě není dokonalý člověk a ani vaše dítě není povinno vynikat.

5. Dejte dítěti pocit přiměřené odpovědnosti za různé úkoly v domácnosti. Dítě se tak naučí vnímat se jako někdo, kdo má druhým co nabídnout.

6. Dávejte dítěti najevo, že ho máte rádi. Vztah rodičů k dítěti utváří jeho vztah k sobě samému. Své city vůči dítěti můžete dát najevo nejen slovy, ale i dotekem, pohlazením, úsměvem. Je to důležité pro kojence i dospívajícího.

1.4 PROBLÉMY ČESKÉ RODINY

Výzkumy rodiny potvrzují, že v **rodinách** v posledních letech **výrazně ubývá společného času**, a to zejména v rodinách s dětmi, kde úbytek času trápí až 60 % rodičů. O to více záleží na kvalitě společných chvil, na tom, jakým způsobem společný čas s dětmi tráví. Vytrácejí se setkání kolem "rodinného stolu" - tyto lze pouze vidět při štedrovečerní večeři či nějaké větší rodinné oslavě. Chronický nedostatek času ("teď počkej, nemám na tebe čas") předznamenává v řadě rodin terén pro psychické problémy a následné odcizení se navzájem.

O to naléhavěji zaznívá Helusovo memento, že **"ohrožené dítě potenciálně ohrožuje svět - může z něho totiž vyrůst člověk, který nejenže se nebude podílet na stavbě tohoto světa, protože se tomu nenaučil, ale který bude jeho zkázou, protože ho nenávidí za všechny křivdy, které mu způsobil"** (Helus, Z., 1992, 2).

K dalšímu problému české rodiny patří emancipovaná a příliš zaměstnaná žena, která je přetížena požadavky ze zaměstnání a z domácnosti. Protože si chce v zaměstnání udržet co nejlepší a nejvíce odpovědnou pozici, zanedbává rodinu a s tím i spojenou výchovu dítěte, které matku velmi potřebuje, vždyť základní sociologickou vazbou je vazba matka - dítě.

Dalším problémem současné společnosti je tzv. neúplná rodina. Je to taková rodina, kterou tvoří jeden z rodičů se svými nezletilými dětmi. "Neúplná rodina vzniká několika způsoby:

- úplná rodina vůbec nevznikne (např. svobodná matka žije se svým dítětem)
- úplná rodina přestane dočasně nebo trvale plnit svou funkci (např. rodič s dítětem žije dočasně sám, protože druhý rodič např. je ve výkonu trestu odnětí svobody, je v dlouhodobém léčení apod., nebo fakticky opustil rodinu, odstěhoval se, žije s jiným partnerem apod.)
- úplná rodina zanikne přirozenou cestou, tj. smrtí jednoho z rodičů, nebo úplná rodina zanikne cestou nepřirozenou, rozvodem manželství a proto přestane svoji funkci plnit"

(Radvanová, S., O rodině manželství a dětech, 1978, 15, s. 124)

2. ALKOHOL

Alkohol je snad nejrozšířenější společenská droga a pije se téměř všude na světě. Je znám lidstvu zřejmě od počátku dějin a ve starých bájích a pověstech se označuje za dar bohů. Prakticky všechny národy světa znají dnes nějaký druh nápoje, který obsahuje etylalkohol.

Alkohol patří mezi legální drogy a mnoho lidí si ani neuvědomuje, že se také jedná o drogu, a to o drogu mnohem nebezpečnější než je třeba marihuana. Většina lidí dokáže svoji spotřebu alkoholu kontrolovat, jsou to tzv. příležitostní konzumenti, jenže v mnoha zemích je stále vážnějším problémem nadměrná spotřeba alkoholu, která bývá často spojena s nehodovostí na silnicích, vraždami, sebevraždami, násilím a sexuálními delikty.

Alkohol ovlivňuje mozek dvěma způsoby. Je to anestetikum, které otupí smyslové vnímání a citění. Zároveň zpomaluje akce a reakce. Po alkoholu se člověk může cítit šťastnější, chytřejší a jistější. Nicméně je to stejná situace jako u všech ostatních drog - tento pocit má pouze ten, kdo je pod vlivem alkoholu. Všichni ostatní vidí, že opak je pravda. Dlouhodobým požíváním alkoholu si člověk ničí zdraví a může u něho dojít k poškození mozku a jater, žaludku či zažívacího systému, ale i k mnoha dalším problémům.

Sílu návykovosti na alkohol můžete vidět na závislém člověku, který se rozhodne s pitím skončit. Takový člověk zřejmě bude trpět abstinencií příznaky, mezi které patří pocení, třesavka, nevolnost a halucinace.

2.1 PROČ LIDÉ PIJÍ ALKOHOL ?

Alkoholici uvádějí, že pijí proto, aby měli chuť k jídlu, aby jim dobře trávilo, aby nebyli nervózní, aby si posílili odvalu, aby se nenudili, aby mohli dobře spát, aby zapomněli na neshody s manželkou či šéfem.

Alkoholici - muži sami sobě a také samozřejmě svému okolí dokazují mužnost. V některých případech ženy chtějí být rovné mužům. Velmi časté je, že se pije tzv. na kuráž. Lidé se domnívají, že alkohol jim pomůže překonat pocit nejistoty, spoutanosti. Světová zdravotnická organizace definuje chronického alkoholika jako jedince s chronickým onemocněním, které se

představuje jako narušené chování. Je charakterizováno opakovanou konzumací alkoholických nápojů, která překračuje obvyklou dávku požívání nebo vyhovění společenským zvykům společnosti a projevuje se jako narušování zdraví pijáků nebo jejich ekonomické a sociální funkce. Alkoholismus je tedy chápán jako individuální a společenský problém.

Alkoholismus je běžně chápán jako nadměrná či pravidelná konzumace alkoholických nápojů spojená s nebezpečím návykového chování, jako druh sociální deviace, resp. sociálně patologický jev s negativním dopadem na jedince, rodinu a společnost. Z morálního hlediska se alkoholismus hodnotí jako hřích, projev slabé vůle apod. Terapií je převýchova nebo trestání jedinců, kteří propadli alkoholu, potlačování alkoholu jako zla. Dále je alkoholismus chápán jako nemoc, což představuje pomocnou ruku pro postižené, kterým se místo odsouzení nabídne léčba. Alkohol je považován za legální návykovou látku a společně s tabákem je veřejností nejvíce podceňován.

2.2 JAK PROBLÉMŮM S ALKOHOLEM U DĚTÍ PŘEDCHÁZET ?

Alkohol , obdobně jako ostatní drogy, je pro děti a mladistvé nebezpečnější než pro dospělé. I při občasné konzumaci se zvyšuje nebezpečí onemocnění jater (játra nejsou schopna odbourávat alkohol v takové míře jako u dospělých) a nervového systému. Čím mladší jedinci pijí alkohol, tím větší je riziko pozdějšího přechodu na jiné tvrdé drogy. Riziko ohrožení se zvyšuje u těch mladých mužů, jejichž otec je závislý na alkoholu. Společnost dětí a mladistvých před alkoholem chrání zákonem.

"Asi bychom měli začít tím, že snížíme dostupnost alkoholu. To se netýká jen společnosti jako celku, ale např. i změnou návyků v rodině - je podstatné, aby alkoholické nápoje nebyly dětem doma dostupné. Důležitý je také zájem rodičů, aby na děti přiměřeně dohlíželi a měli přehled, kde se děti nacházejí a co dělají. K prevenci dále patří snižování poptávky, tedy pomoci dětem, aby alkohol nechťeli. Sem patří schopnost rodičů s dětmi o riziku alkoholu v dětství a dospívání hovořit, pomoci dětem vhodně využívat volný čas a nacházet jim kvalitní přátele, posilovat zdravé sebevědomí dětí a učit je dovednostem v mezilidských vztazích - schopnost umět odmítat ve společnosti alkohol". (Nešpor,K., 2000, 11, s. 6)

Zásady prevence vzniku alkoholové závislosti v rodině :

- získat si důvěru dítěte a umět mu naslouchat
 - umět s dítětem o návykových látkách hovořit
 - předcházet nudě
 - pomáhat dítěti přijmout hodnoty, které mu usnadní návykové látky odmítat
 - vytvořit zdravá rodinná pravidla
 - pomoci dítěte bránit se nevhodné společnosti
 - posilovat zdravé sebevědomí dítěte
 - spolupracovat s dalšími dospělými, se školou a jinými výchovnými zařízeními
 - zvláštní pozornost věnovat výchově problematických dětí v rodině
- (Nešpor, K., Csémy, L., 1996, 10, s. 22)

2.3 PŘÍČINY ZNEUŽÍVÁNÍ ALKOHOLU A ZÁVISLOSTI NA NĚM

Příčiny zneužívání alkoholu a závislosti na něm jsou různé: genetické, biologické, psychické a sociální. Novější studie prokazují genetický podíl na vytvoření závislosti na alkoholu, touze po alkoholu a poruchách vědomí během excesů u jedinců z rodin alkoholiků. Některé psychologické teorie tvrdí, že alkoholici jsou nezralé osobnosti, což má původ v úzkém vztahu k matce. Jiní dokazují, že alkoholici jsou sami k sobě příliš shovívaví. Další uvádějí, že mají často sexuální problémy vyvolané slabým pohlavním pudem, impotencí nebo stydlivostí k druhému pohlaví nebo trpí nějakým druhem sexuální deviace. Nadměrné pití alkoholu bývá považováno za vnější projev hlavního sociálního či psychického stavu, který vytváří potřebu alkoholického opojení, potřebu úniku z pocitů méněcennosti, nejistoty, úzkosti nebo deprese - tzv. pití na kuráž.

Jak už bylo uvedeno výše, společnost je k alkoholu příliš tolerantní. I když negativní dopad alkoholismu na společnost nikdo nepopírá, úplnější obraz o jeho celkovém vlivu na společnost chybí. Výzkum alkoholismu, především jeho sociálních, resp. sociálně ekonomických aspektů, až na malé výjimky, prakticky neexistuje. Alkohol však pro svou dostupnost patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy návyku.

Mezi mládeží se stále častěji projevují příznaky stylismu (otravy alkoholem), neboť závislost na alkoholu se u mladistvých lidí vytváří velmi

rychle. Různé vědecké studie dokazují, že požívání alkoholu, větší spotřeba cigaret, částečně také konzumace drog se objevují kumulovaně u mladistvých se složitou sociálně identifikační zkušeností tak, že se dá pozorovat generalizovaný vzor sebepoškozujícího chování.

U těchto konzumentů se častěji vyskytuje socioekonomické poškození (např. strukturální neúplnost původní rodiny, nižší školní vzdělání, přerušení studia, účast v negativní partě, trestní stíhání apod.), ale též užší struktura sociálních vazeb a tím potenciálně silnější tlak konformity. Často je zdůrazňováno, že závislost na látkách, které poškozují zdraví v adolescenci, souvisí se socializačním procesem ve funkčně neúplných rodinách a lze ji chápat jako neschopnost vyrovnávat se s napětím a nejistotami, které souvisí s tímto složitým a velmi důležitým obdobím života (např. po absolvování střední školy či středního odborného učiliště vojenská služba - zrušena v roce 2004). V tomto období života hraje důležitou roli krom rodiny, školy, taktéž skupina vrstevníků, která může jedinci pomoci vyhnout se konzumaci drog a alkoholu, anebo naopak pro něho představuje veliké nebezpečí vtažení do závislosti na těchto látkách.

Sociální izolace, setrvávání v rodinném pseudospolečenství a posílená pasivita k čemukoli představují únik do závislosti. Podle různých výzkumů se děti z rodin alkoholiků častěji stávají alkoholiky a alkoholismus se v jejich rodině udržuje i několik generací. Jedinec v této rodině má daleko větší vyhlídky stát se alkoholikem, tento předpoklad se mnohonásobně zvětšuje, žije-li ve městě.

2.4 FUNKCE KONZUMACE ALKOHOLU

- a) fyziologickou (alkohol jako potrava a dodavatel energie)
- b) psychologickou (alkohol proti úzkosti, napětí, na povzbuzení, na zlepšení nálady, únik od reality)
- c) rituální (náboženské obřady, rodinné obřady, svátky, oslavy)
- d) sociální (hodování, spolustolování, alkohol jako "společenský tmel", symbol prestiže a moci, symbol kulturní identity a kontinuity)
- e) ekonomickou (zdroj příjmů pro stát, způsob obživy pro jedince a skupiny jedinců - produkce, distribuce a prodej)
- f) politickou (alkohol jako "zbraň" a "lest" v politických a vojenských zápasech, alkohol jako prostředek mocenské manipulace apod.)

Průběh závislosti na alkoholu je různý, odlišuje se podle toho, jaký alkohol je zneužíván. Probíhá přes jednotlivé závislosti až po závislost chronickou. Závislý člověk:

- pociťuje silnou touhu, nutkání znovu pít alkohol
- nekontroluje, kdy pije, za jakých okolností, jak dlouho a jaké množství
- v pozdějších stádiích mu bývá také jedno, co pije
- potřebuje alkohol, aby mohl pracovat, aby se mohl bavit ve společnosti - pití pak svému okolí omlouvá (mírný stupeň psychické závislosti)
- když delší dobu nepožil alkohol, pociťuje nepříjemné odvykací příznaky, těchto pocitů se pak snaží zbavit opětovným požitím alkoholu
- v počátečních fázích závislosti musí stále zvyšovat dávky alkoholu, aby dosáhl stejného účinku jako dříve
- dává přednost konzumaci alkoholu před dalšími činnostmi, stále více času věnuje požívání alkoholu, klidně pokračuje v pití i přes zdravotní problémy a problémy v rodině či zaměstnání

Mezi další projevy patří: vyšší výdaje za alkohol a s tím související problémy s financemi, hádky kvůli pití, charakteristický životní styl, kdy převážnou většinu času tráví v hospodě, zanedbávání svého zevnějšku, domácnosti, ukrývání lahví s alkoholem na všech možných místech, rodinné problémy, více úrazů, pokles výkonnosti, špatné vztahy na pracovišti atd..

Podle výzkumu společnosti GENACIS téměř třetina českých mužů a každá desátá žena alespoň jednou měsíčně na posezení vypije více než litr vína, pět piv, či pět sklenek tvrdého alkoholu. Jednou týdně nebo i častěji nadměrné množství alkoholických nápojů konzumuje 12 procent mužů a každá padesátá žena. Dospělí vypijí podle výzkumu ročně v průměru 14 litrů alkoholu. Na jednoho obyvatele naší malé země včetně kojenců, tak připadá asi 10 litrů. Jsme na jednom s nejpřednějších míst. Dokonce Francie, kde je tradičně vysoká spotřeba, ji má nižší než my. Češi v průměru ročně vypijí dokonce jednu tolik alkoholu než Poláci. Více než v ČR, se pije jen v Lucembursku, Portugalsku a Irsku. Češi polovinu své spotřeby alkoholu vypijí v pivu a třetinu v destilátech. Průmětně denně zkonzumují 16, 6g alkoholu, což je téměř jedno 10' pivo. Přitom za průměrnou dávku, která přináší zdravotní rizika, považují odborníci u mužů 2 piva a u žen pivo jedno. Nejvíce pijí muži a ženy od 35 do 44 let. Méně pijí lidé s vyšším vzděláním.

Podle mezinárodní školní studie společnosti ESPAD přibývá "pijáků" i

mezi šestnáctiletými. Zatím co v roce 1995 se třikrát, či dokonce vícekrát za měsíc opilo zhruba 14% chlapců, v roce 2004 to bylo přes 17%. Spotřeba alkoholu stoupá výrazně i mezi dívkami. Před 8 lety se třikrát, či vícekrát do měsíce opilo každé dvacáté děvče ve věku 16 let, loni již každé desáté.

Podle výzkumu nejvíce alkoholem trpí mezilidské vztahy. Patří k nejčastějším příčinám rozvodů a rozchodů. Lidé dále přiznávají, že pití nepříznivě dopadá i na jejich peněženku. Stává se i překážkou v jejich práci i kariérním postupu. Za posledních 50 let spotřeba alkoholu v ČR neustále stoupá. Mírně poklesla jen v 80 letech minulého století. Tehdejší Československo bylo pravděpodobně ovlivněno tzv. suchým zákonem v Sovětském svazu, který zavedl Michail Gorbačov.

Alkoholismus ovlivňuje mnohem více muže než ženy. Vrchol tohoto jevu se nachází kolem 47 let. Rostoucí závislost na alkoholu u žen se stává celospolečenským, ale i celosvětovým problémem. Poměr mužů a žen závislých na alkoholu se začíná nebezpečně vyrovnávat a to hlavně v průmyslově vyspělých státech. Závislost na alkoholu u žen je podstatně skrytější než u mužů, jedná se o tzv. utajené pití. Naše společnost je k pití alkoholu příliš tolerantní. I když negativní dopad alkoholismu na společnost nikdo nepopírá, úplnější obraz vlivu alkoholu chybí. Alkohol patří pro svou dostupnost mezi nejzávažnější a nejrozšířenější "drogy".

3. ŠKOLA

Škola - společenská instituce, jejíž funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů. Je to místo socializace žáků podporujících jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravujícím je na život ve společnosti. Škola je nedílitelnou součástí výchovy mladého člověka. Vytváří jeho základní materiální a citové hodnoty, které ho mají provázet celý život a přímo působí na formování osobnosti. Škola může v některých případech působit jako katalyzátor kriminogenních faktorů rodin. Vztah dítěte ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky.

3.1 FUNKCE ŠKOLY VE SPOLEČNOSTI

- socializační - vychovávaný jedinec si utváří sám o sobě určitý obraz, učí se pravidlům chování ve skupinách, vytváří si názory, ve škole pokračuje jazyková socializace, která navazuje na rodinu a na jazyk sociální vrstvy k níž rodina patří
- personifikační - spočívá v podpoře a rozvoji individua žáka, tím se škola přibližuje k rodině, kde tato funkce dominuje
- kvalifikační - je obsažena v orientaci školy na znalosti a výkon a tím se přibližuje požadavkům profese, produktivní práce a veřejného života
- integrační - připravuje děti na kritické přijetí sociálního stavu společnosti, jež představuje kritickou akceptaci její morální, politické a právní úrovně

Naplnění jednotlivých funkcí ve vztahu k jednotlivým žákům závisí na jejich celkovém sociálním a především rodinném klimatu.

Včasné a citlivé vzdělávání dítěte předškolního věku a jeho zdárný vstup do širšího společenství, má pro dítě a jeho rozvoj, včetně jeho pozdějšího vzdělávání, klíčový význam. Toto je období, které je **optimální pro položení základů k osvojení zdravého životního stylu**, pozitivních postojů a dovedností a tedy i k prevenci sociálně patologických jevů. I z tohoto důvodu je zavedena povinná docházka dětí předškolního věku do posledního ročníku mateřské školy. Je zcela nepopíratelné, že vliv rodiny v předškolním věku na základní návyky společenského a sociálního chování a také na základní hygienické návyky je nenahraditelný. S ohledem na to, že od prvního ročníku

základní školy se má dítě vzdělávat podle učebních osnov, musí společnost provést kontrolu na jaké úrovni jsou tyto návyky dítěte a v případě, že nejsou na odpovídající úrovni, provést jejich korekci a tím umožnit dítěti přechod do základního vzdělávacího procesu na základních školách.

3.2 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

Každé dítě je i v nahodilých podmínkách schopno se rozvíjet a spontánně se učit. Je však nesrovnatelně výhodnější, když dítěti zajistíme již od útlého věku podmínky co nejvhodnější a cíleně vytváříme prostředí s dostatkem podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.

Ze systémového pohledu je optimální využít pro oblast prevence na úrovni mateřských škol **školní vzdělávací programy**. Rámcový program pro předškolní vzdělávání stanovuje konkrétní vzdělávací cíle a vzdělávací obsah, který by měl být povinně zakomponován ve školních vzdělávacích programech.

Rámcový program pro předškolní výchovu umožňuje, aby každá škola, resp. pedagogický sbor, jakákoliv odborná pracovní skupina, profesní sdružení nebo jednotlivý pedagog mohli uplatňovat svou pedagogickou autonomii a s jeho pomocí zpracovávat své vlastní školní či třídní vzdělávací programy, které by při zachování společného rámce co nejlépe odpovídaly konkrétním možnostem mateřských škol i různým potřebám dětí.

Na základních školách, středních školách, středních odborných učilištích a vyšších odborných školách jsou základním nástrojem prevence Minimální preventivní programy, které jsou komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit.

Ředitelé škol a školních zařízení by měli vytvářet podmínky pro realizaci prevence v oblasti sociálně patologických jevů, zodpovídají za soustavné vzdělávání pracovníků školy nebo školského zařízení v oblasti prevence, zajišťují spolupráci s rodiči, popř. zákonnými zástupci v oblasti prevence, sledují efektivitu jednotlivých preventivních aktivit, zajišťují zakotvení preventivních opatření proti sociálně patologickým jevům v řádu školy nebo školského zařízení, provádí příslušná opatření při výskytu sociálně patologických jevů ve škole nebo školském zařízení.

Hlavním cílem v oblasti prevence na školách a ve školských zařízeních je **celoškolní realizace** programu. Dobrá celoškolní strategie pomáhá optimalizovat sociální klima školy a zaměření proti sociálně patologickým jevům se stává součástí školní kultury. Musí postihovat všechny hlavní účastníky života školy. Z tohoto pohledu je významná i účast výchovných poradců a třídních učitelů, ale i ostatních pedagogů a zaměstnanců škol a školských zařízení, na procesu preventivních aktivit.

V oblasti speciálního školství jsou strategie, přístupy a metody v rámci Minimálních preventivních programů modifikovány se zaměřením na výchovně problémové a sociálně handicapované jedince, včetně mládeže umístěné v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. **Principy vytváření předpokladů pro zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti negativním sociálním jevům jsou identické.** Formování pozitivních postojů a posilování schopností zvládat různé životní problémy a konflikty, zvyšování odolnosti ke stresu a dlouhodobým frustracím je cíleno na motivaci k plnohodnotnému a smysluplnému prožití jejich života. Dobré výsledky v tomto směru přináší zejména **metody aktivního sociálního učení.**

Pro práci s postiženými dětmi a mládeží v oblasti prevence je nutné vypracovat a realizovat alternativní preventivní strategie respektující jejich specifika (druh postižení), včetně speciálních potřeb a zájmů.

Škola je momentálně v nelehké situaci (ekonomické, právní, provozní) v souvislosti s postupující celkovou decentralizací, zásadními změnami v ekonomice společnosti, změnou systému financování, vznikem konkurenčního prostředí, personálními proměnami, ale především demografickými změnami v populaci nejmladších.

V současné době existuje ve školách méně záznamů o žákovi, je o něho menší zájem. U většiny pedagogů se můžeme setkat s malou znalostí dětí, které mají vychovávat, téměř vůbec s žádnou znalostí o rodinách žáků, o prostředí, ve kterém se pohybují. Téměř chybí komunikace s tímto prostředím. Tyto nedostatky současné uspěchané doby mají velký vliv na včasném nepodchycení možnosti vzniku jakýchkoli patologických jevů u dorůstajícího, dospívajícího jedince. Markantní rozdíly můžeme sledovat mezi znalostmi učitelů vesnických a městských škol.

V prevenci boje proti alkoholové závislosti musí škola spolupracovat

nejen s rodinou, ale i s mimoškolními institucemi, se zájmovými organizacemi, s občanskými sdruženími, s místní samosprávou, s pedagogicko psychologickou poradnou, se středisky výchovné péče pro děti a mládež, s duchovními sdruženími, s podnikatelskými subjekty, s policií, s oddělením péče o děti a mládež, s protialkoholními centry, s lékařskými centry, s osvětovými organizacemi, s hygienickými stanicemi, aby bylo možno komplexně mladému vyvíjejícímu se jedinci ukázat co to je alkohol, poukazovat na to, kam vede nadměrná konzumace alkoholu, učit dospívající mládež orientovat se jinou cestou v životě, než je alkoholismus, učit ho zvládat složité životní situace bez pomoci alkoholu, ukázat mládeži zdravý životní styl. Mediální oblast je oblastí prevence sociálně patologických jevů velmi dlužná, neboť má v dané problematice velkou absenci.

Dobrá celoškolní strategie pomáhá optimalizovat sociální klima školy a zaměření proti sociálně patologickým jevům se stává součástí školní kultury. Musí postihovat všechny hlavní účastníky života školy, včetně rodičů. K věcnému prostředí školy a k systému vztahů, které podporují preventivní program patří :

- vytvoření podmínek umožňujících společnou činnost dětí v době mimo vyučování (čas před vyučováním, polední přestávky apod.)
- vytvoření podmínek pro mimoškolní činnost
- pohoda prostředí školy, na jejímž vytváření se spoluúčastní žáci a pracovníci školy společně
- sociální klima školy (rozvoj úcty, důvěry, snášenlivosti, tolerance, spolupráce, budovaných za pomoci aktivního sociálního učení)
- pohoda organizačního prostředí (režim dne, zdravá výživa, pohybová aktivita)
- zdravé učení (smysluplnost, přiměřenost, spoluúčast, spolupráce, motivující hodnocení)
- otevřené partnerství (otevřené vztahy mezi rodiči a veřejností)
- stanovení pravidel chování (zde jsou stanovena práva a povinnosti všech účastníků života školy)

Lze využít všechny formy a metody, pro které jsou v dané škole podmínky, ale tak, aby bylo působení na složku znalostí a dovedností v rovnováze. Preventivní témata zaměřená na zdravý životní styl je vhodné zařadit do výuky a přitom využívat skupinové práce a další aktivizující metody. Pro volnočasové aktivity je vhodné zpracovat koncepci tak, aby volný

čas dětí a mládeže plnil funkci relaxační, regenerační, sociálně preventivní a výchovnou. Aktivní trávení volného času za přiměřeného dohledu nebo vedení kvalifikovaných vedoucích vždy působí jako prevence negativních patologických jevů.

Krom prevence v mluveném slově je třeba pořádat besedy s odborníky o riziku návykovosti na alkohol s možností přechodu na jiné drogy, dále s možností kriminálního jednání - zde je nutné vysvětlit mladým lidem trestní odpovědnost a plné následky kriminálního jednání. K tomuto je vhodné promítnout vhodné dokumentární filmy (např. o alkoholu za volantem, o důsledcích požívání alkoholu, atd.) . Slovy a skutečnými příklady lze ze strany školy ve spolupráci s rodinou a odborníky ovlivnit budoucí život mládeže. Mládež musí nenásilnou a nevtíravou formou pochopit odpovědnost za svůj život, postavení a úlohu ve společnosti. V roce 1990 vznikl program FIT IN - je to modelový program prevence zneužívání alkoholu a jiných návykových látek, určený zejména dětem, dospívajícím, rodičům a pedagogům.

Na rozdíl od programu FIT IN, který je zaměřen především na diskuse mezi žáky, studenty, rodiči a pedagogy, je na školách na všech stupních schválený školní řád, ve kterém je ve většině případů zakázáno požívání alkoholických nápojů, tabákových výrobků a psychotropních látek v prostorách školy. Dále jsou tyto vyjmenované látky zakázány požívat na školních akcích. Tímto se školní řády liší od diskusních kroužků, neboť mladou generaci učí odříkání a učí ji podříditi se určité autoritě.

3.3 ŠKOLNÍ ŘÁD

Základním prvkem disciplíny ve škole a s tím souvisejícími pravidly slušného chování je dodržování školního řádu. Sám školní řád, jako tiskovina vydaná tou či onou školou, nemá ani pro žáka, ani pro učitele žádný význam, ale jeho dodržování, kontrola dodržování, prevence a předcházení jevům neslučitelným se zachováním základních pravidel slušného chování je základním pravidlem školy. Dodržování školního řádu a jeho respektování je nedílnou součástí zákonnosti, vždyť školní řád můžeme srovnávat se zákonnou normou. Při nedodržení zákonných norem následuje postih - trest, při nedodržení základních ustanoveních trestního řádu následuje taktéž trest. Sám školní řád musí mít složku represe, neboť jinak by jeho nedodržování nebudilo u žáků žádnou obavu z trestu. Školní řád nemá sloužit jako tzv.

strašák na žáky, ale má je usměrnit do mantinelů zákonnosti a etiky .

Základním článkem školního řádu je jeho obsah. Zde jsou rozčleněny jednotlivé kapitoly, zde se pedagog, či student dozví, pod jakým bodem najde ten či onen problém. V obsahu jsou uvedena : úvodní a všeobecná ustanovení, zásady provozu budovy a základní bezpečnostní pravidla, organizace vyučovacího procesu, dodržování pořádku a hygieny práce, všeobecná práva a povinnosti žáků, docházka žáků do školy, oděv a upravenost, chování žáků při vyučování, ve školní jídelně a při mimoškolních akcích, povinnosti žákovské služby, kázeňská opatření a závěrečná ustanovení. Jsou zde tedy uvedena jak práva, tak i povinnosti, které musí žák respektovat.

Školní řád je platný pro všechny žáky, všichni zaměstnanci jsou povinni dbát na dodržování školního řádu a provádět účinná opatření k nápravě při jeho porušení. Mezi základní práva žáků patří : právo hlásit se k libovolnému politickému názoru nebo náboženskému vyznání s výjimkou těch, které uznávají jakoukoli formu násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů. Symboly propagující násilí nesmí žáci nosit do školy. Žák má dále právo odmítnout činnost , která nesouvisí s výukou, s výjimkou stanovených úkolů potřebných pro činnost a rozvoj školy. Žák má právo ochrany svých osobních dat. Své problémy může řešit se svým třídním učitelem, s výchovným poradcem, popř. s preventistou pro řešení negativních sociálně patologických jevů. Žák má právo požádat o individuální plán ve vyučovacím předmětu, navštěvovat různé kroužky pořádané školou, např. modelářství, vaření, ruční práce, hudební, počítačový, mimoškolní výuky cizích jazyků, pohybový apod.

Pokud jsou ve školním řádu uvedena práva, je logické, že školní řád vyžaduje po žácích i plnění určitých povinností. Těch je samozřejmě podstatně více, neboť i v normálním životě existují práva a povinnosti, podle kterých se musíme řídit a povinností a zákazů bývá oproti právům více. Mezi základní povinnosti žáků patří : žáci jsou povinni udržovat pořádek v šatnách, v učebnách, nesmí přemísťovat inventář z učeben na jiná místa bez souhlasu učitele, aktivně pomáhají udržovat estetický vzhled učeben a pomáhají při zlepšování prostředí ve všech prostorách školy. Žáci dbají na to, aby nedocházelo k poškozování majetku školy, při používání WC a ostatních hygienických zařízení školy žáci dodržují základní pravidla hygieny a udržují maximální čistotu, aby zabránili vzniku a šíření přenosných nemocí. Při konzumaci svačiny a dodržování pitného režimu žáci dbají na hygienu a zachování čistoty pracovního prostředí. Jsou povinni projevovat patřičnou

úctu ke státním symbolům, představitelům státu a zákonům ČR, slušně se chovat na veřejnosti, v dopravních prostředcích i v budově školy, mimo jiné zdravít všechny pracovníky školy, a to i mimo školu. Žák je povinen škole oznámit potřebné údaje o své osobě a rodině a ihned nahlásit případné změny tohoto stavu. Žáci jsou povinni se vůči sobě chovat dle zásad slušného chování, jakékoliv násilné chování ke spolužákům bude posuzováno s maximální přísností a bude řešeno maximálním kázeňským postihem. Žákům je zakázáno v prostorách školy provozovat karetní a jiné hazardní hry. Mezi další povinnosti žáků patří pravidelně a včas docházet na vyučování, svědomitě se připravovat na vyučování, zejména mít řádně připravené pomůcky stanovené učitelem a včas odevzdávat zadané práce a domácí úkoly. Při vyučování se chovají ukázněně a aktivně se podílí na jeho průběhu, při příchodu vyučujícího do učebny ho pozdraví žáci povstáním atd. Existuje mnoho dalších povinností, které musí každý žák ve škole dodržovat a plnit. Kdyby nebylo příkazů a zákazů, nebylo by možno vůbec vyučovat. Kdyby se žákům nechala tzv. volnost, těžko by vůbec došlo na nějaké vyučování.

V rámci své praxe na Integrované střední škole v Kolíně jsem se setkala s několika případy, kdy alkoholismus některého z rodičů měl nemalý vliv na řádný vývoj jedince a na jeho studium. Pro názornost a pro potvrzení svých závěrů a teoretických poznatků uvádím dva, na první pohled podobné, ale na pohled druhý rozličné příklady.

První rodina je rodinou úspěšných podnikatelů. Rodiče dívky mají prosperující firmu, která má 20 zaměstnanců a dováží do naší republiky textil. Oba dva rodiče jsou plně zaměstnání firmou a na dceru nemají mnoho času. Dcera se na základní škole na druhém stupni zhoršila a při výběru studijního oboru jak ona, tak i rodiče dospěli k závěru, že by pro ni bylo nejlepší jít se učit prodavačkou. Na učiliště nastoupila s předsevzetím, že dostuduje a v případě, že jí studium půjde, že si dodělá na této škole i maturitu.

Od října prvního ročníku studia začala mít ve škole problémy. Zpočátku to vypadalo, že jí studium vyhovuje, ale koncem října přestala školu navštěvovat. Měla týden neomluvené hodiny. Škola kontaktovala matku, která dceři týdenní absenci omluvila, do školy se dostavila, požádala třídní učitelku o shovívavost, slíbila, že na dceru dohlédne. Během následujících několika dnů opravdu slečna do školy docházela, zlepšila se v učení. Od počátku listopadu opět přestala do školy chodit. Ještě před pololetím jí byly udělena

důtka třídní učitelky za neomluvené hodiny. Opět školu navštívila matka, která se seznámila s problémem, ale matka odmítla vynechat své plné nasazení ve firmě, uvedla, že dceři sežene nějaké doučování. V pololetí měla slečna již důtku ředitele školy, taktéž za nemluvené hodiny a jak ona, tak i její rodiče byli upozorněni, že v případě dalších neomluvených hodin může dojít ke snížení stupně známky s chování.

Rodiče i jejich dcera podstoupili jednání s výchovnou poradkyní, kdy výsledek tohoto tzv. sezení byl, že se mají dceři více věnovat, neboť na ní začínají být znát počínající příznaky alkoholismu. Dcera prošla i vyšetřením u psychologa s tímž výsledkem.

Vzhledem k tomu, že se rodiče dále věnovali firmě, slečna chodila do školy sporadicky, pokud přišla, byl z ní cítit alkohol, dříve slušná žákyně již nezdravila, vyhýbala se kolektivu, ztratila všechny kamarádky z řad spolužaček, měla další neomluvené hodiny, byla rozhodnutím ředitele školy podmíněně vyloučena ze studia.

Tato skutečnost něco zlomila i u jejích rodičů. Matka přijela do školy, měla hysterický záchvat, že si nikdo z rodiny nemyslel, že chování dcery může dojít tak daleko, že nechce, aby byla dcera vyhozena, co bude dělat nevyučená atd. Po jednání s třídní učitelkou, vedením školy a výchovnou poradkyní, bylo přistoupeno k poslední možné variantě a to k tomu, že byla dcera pozvána k řediteli školy, byla jí vysvětlena její situace a bylo jí nabídnuto, že v případě, že by se sama začala léčit, že by šlo přerušit na dobu léčby studium a poté opět studium nastoupit.

Po dlouhých diskusích a přemlouvání rodičů, dcera nakonec svolila s přerušením studia, rodiče napsali žádost o přerušování, s pomocí školy a psychologa vyhledali odbornou lékařskou pomoc v psychiatrické léčebně v Praze Bohnicích, kam dcera ihned nastoupila na protitoxikomanickou léčbu. Tato měla trvat 3-6 měsíců. Ředitelka školy vydala rozhodnutí o přerušování studia a slečna nastoupila léčbu. Zda se do školy vrátí nevím, neboť má praxe skončila a ona je stále v léčebně. Její rodiče se však dohodli, že po jejím návratu z léčby zůstane matka doma, do firmy nebude docházet a dceři se bude naplno věnovat. Sama si pokládám otázku, zda se této situaci nedalo předejít tím, že by se rodiče dceři věnovali od počátku a ne až po problému, který se již sám nemohl vyřešit.

Druhý příklad neměl určitě lepší konec, neboť zde selhali v první řadě rodiče, jakožto zákonní zástupci.

Jedná se taktéž o dívku, která nastoupila do prvního ročníku Integrované střední školy v Kolíně do studijního oboru prodavač potravin. Rodiče dívky měli sami se sebou problémy. Otec, o 35 let starší, než matka dívky, nemocen cukrovkou, alkoholik, matka, dříve úřednice Městského kina, nyní vyšetřována policií pro rozsáhlé zpronevěry, alkoholička, bez zaměstnání. Všichni tři žili v rodinném domku, kde pro neplacení záloh byly odpojeny energie a voda.

Dívka začala do školy docházet od září velmi sporadicky. Matka byla od počátku školou vyzývána k návštěvě školy, k omluvení absence dcery, ale buďto se do školy vůbec nedostavila, nebo přišla v podnapilém stavu. Již v říjnu byla dívce udělena důtka třídní učitelky pro neomluvené hodiny, byl s ní učiněn pohovor, byla poslána do pedagogicko psychologické poradny, kam se nedostavila. Při jednání s třídní učitelkou a výchovným poradcem nebylo možno nalézt řešení. Koncem října byla dívce udělena důtka ředitele školy, protože se ani jednou nedostavila na povinnou praxi. Opět byla vyzvána matka k návštěvě školy. Do školy přišla opilá, dcery se zastávala, uvedla, že je dcera nemocná. Ještě týž den provedla třídní učitelka kontrolu nemoci dívky, kdy zjistila, že dívka není doma, ale v nedaleké restauraci, kde popíjí alkoholické nápoje a tzv.. obšťastňuje místní nezaměstnané muže. Po tomto zjištění došlo na tvrdší opatření. Škola kontaktovala ošetřující lékařku dívky, která sdělila, že dívku má sice uvedenou v evidenci, ale že dívka nebyla za posledního půl roku nemocná. Dále lékařka sdělila, že za ní byla matka dívky a požadovala omluvenku na 3 týdny, což lékařka odmítla. Slečna, když přišla do školy, zapáchala, byla neumytá, často byla i podnapilá. Na dotazy učitelů nereagovala, neměla zájem o studium, v hodinách často usínala. Na praxi vůbec nechodila.

Po tomto zjištění a odmítavé reakci matky byl kontaktován otec dívky, který byl dlouhodobě umístěn v nemocnici na oddělení ARO. Otec sdělil, že ho jeho manželka i dcera opustily, že ho nechaly bez domova, neboť jim dům zabrala exekuce na nehrazené platby za energie, že se o něho museli postarat jeho známý, takže již nemá sil na to, aby s dcerou hovořil a snažil se jí pomoci. Otec dále uvedl, že dcera chodí do místní restaurace a za "panáka vodky udělá muži to, co potřebuje". Po tomto zjištění nezbylo vedení školy nic jiného, než přikročit k rozhodnutí o podmíněném vyloučení ze školy. Po zaslání rozhodnutí přišla do školy matka, která se rozčilovala, slibovala, že vše napraví, ale.. Dcera do školy nepřišla a tak místo pololetního vysvědčení přišel do místa pobytu matky a dcery dopis, který sděloval, že dcera byla vyloučena z 1. ročníku studia. Co z takovéto slečny bude ?

ZÁVĚR

Nebezpečí alkoholové závislosti je aktuální i v naší společnosti. Proto se zdá překvapivé, jak malá pozornost se věnuje těm nejvíce ohroženým - mládeži. Informovanost o této problematice je na velmi nízké úrovni. Zcela nedostatečnou se jeví pozornost, kterou této problematice věnují rodiče i školy.

Rodiče si neuvědomují, že právě oni by měli být základním zdrojem informací pro své děti ve všech oblastech, tedy i v oblasti návykových látek a alkoholu. Rovněž podceňují potřebu svých dětí po klidném, bezpečném rodinném prostředí, které je zároveň dostatečně podnětným a umožňujícím seberealizaci. Postupné osamostatňování dětí od rodiny neprobíhá jednostranně. Rodiče příliš závislí na svých dětech ztrácejí potřebný nadhled, dají se snadno dětmi ovládat, jiní naopak svoji příliš omezující výchovou neposkytují dětem dostatek prostoru k formování jejich osobnosti, zejména pak k osamostatňování se. Stejně tak je podceněn význam osobního příkladu rodičů, kteří jsou pro děti prvním a nejdůležitějším vzorem.

Nemalou roli při výchově mládeže zastávají školy. I zde jsou značné nedostatky v prevenci drogové a alkoholové závislosti. V průběhu prováděného šetření bylo kontaktováno vedení školy i její pedagogové. Bylo zjištěno, že učivo týkající se zneužívání návykových látek včetně alkoholu, tématu o získání základních informací o návykových látkách, o jejich negativních účincích, o nebezpečí možnosti nákazy viru HIV pod vlivem návykové látky a alkoholu, o zákonech na ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, o vlivu abúzu drog a alkoholu v těhotenství se krom výuky v rodinné výchově a občanské nauce, kde je tomuto učivu věnováno maximálně 5 vyučovacích hodin, více neprobírá. Rovněž bylo zjištěno, že na školách sice probíhají besedy o problematice alkoholové závislosti, ale o tyto besedy studenti nejvíce velký zájem, pokud jsou v mimoškolní době. Školy mohou získat materiály, pomocí nichž by mohly zvýšit informovanost o problematice alkoholové a drogové závislosti, z Národního centra podpory zdraví. V oblasti volného času je situace lepší. Existuje mnoho možností aktivního trávení volného času a to buď v zájmových kroužcích, v kulturních centrech, v různých kurzech i jednorázových akcích.

V širším pohledu na alkoholovou závislost je v neposlední řadě

spatřovat i vliv naší komerční společnosti. Vždyť finanční dostupnost alkoholu a cigaret pro mladou generaci je podstatně nižší než kdyby na různých akcích pili nealkoholické nápoje. V tomto směru je zarážející, že jeden půllitr 10' piva je levnější než 3 dl nealkoholického nápoje.

Jak bylo již uvedeno, je zároveň tolerance společnosti k požívání alkoholických nápojů mládeží velká. Jak jsem již několikrát uvedla není problém, aby si čtrnáctileté "děti" v restauraci objednaly pivo nebo jiný alkohol a číšník jim toto přinese v honbě za ziskem.

Také využití volného času mládeží klade ne malé nároky na finanční prostředky rodičů. Je třeba si uvědomit, že v minulosti tak "levný" sport jako je kopaná, je v současné době vysoce finančně náročný pro slabší vrstvy obyvatelstva. Rodiče dětí musí nejen zabezpečit vybavení svého potomka sportovním náčiním, ale také se musí podílet na dopravě dětí na zápasy, na tréninky a další aktivity. Kopaná je jeden z nejlevnějších sportů, kde pro chlapce stačí kopačky, chrániče, trenky a dres. Nelze porovnat finanční náročnost se sporty jako je tenis, hokej cyklistika, atd.

Školy ve snaze odlehčit rodičům finanční zátěž k provozování tzv. mimoškolních aktivit se pokoušejí vytvářet samostatně kroužky pod patronací školy a to jak sportovní, tak rozvíjející uměleckého ducha mládeže. Přestože školy využívají dotace ministerstva školství a tělovýchovy, je finanční náročnost pro rodiče i v tomto případě vysoká. I z tohoto důvodu děti ze sociálně slabších vrstev obyvatelstva a nejen ony tyto kroužky nenavštěvují, neboť si jejich rodiče tento tzv. luxus nemohou dovolit. Tyto děti se poté nejčastěji sdružují do pouličních part, kde se snaží tzv. zabít nudu jakýmkoliv způsobem.

Určité východisko bych já osobně viděla ve vytvoření určitých domů mládeže, do kterých by na mimoškolní aktivity dětí byly investovány finanční prostředky ze státního rozpočtu a to např. z oblasti sociální, to znamená některé sociální dávky nevyplácet rodičům, ale přispívat na mimoškolní aktivity dítěte. Toto je sice utopistická myšlenka, ale při její realizaci by bylo možno předejít jak alkoholismu u mladistvých, tak i páchání trestné činnosti, vandalství apod.

Pokud mám shrnout svou práci a vyjádřit se k daným hypotézám, k tomuto uvádím:

Dle mého názoru si rodina plní svou funkci v prevenci proti alkoholové závislosti v případě, že je rodina plně funkční, ekonomicky soběstačná a sama se aktivně zapojuje do života společnosti. Nemůžeme ovšem očekávat, že v rodině, která je asociální, nepřizpůsobivá a disharmonická, bude probíhat správný program socializace jedince. V případě druhé hypotézy si dovolím tvrdit, že rodina se školou spolupracuje stejně jako v předchozím případě. Pokud má rodina zájem o vývoj svého potomka, poté je ochotna spolupracovat se školou ve všem a to i v mimoškolních aktivitách, pokud rodina nemá na své dítě čas, či o něj nejeví dostatečný zájem, v případě, že je ekonomicky silná, nahrazuje svůj zájem penězi a to např. sponzorské dary škole či na školní akce, v případě, že se ekonomicky nezabezpečená, tak pouze čeká, zda její potomek dostuduje či nikoliv.

V případě ekonomicky silné rodiny může být toto tzv. vykupování se ze svých rodičovských povinností spíše na škodu, neboť potomek si zvykne na skutečnost, že veškeré problémy lze řešit penězi a nenaučí se nastalé situace řešit rozumem. Tento jedinec často pozbývá i slušného chování, neboť on si může cokoliv dovolit a protože jeho rodiče do školy přesouvají sponzorské dary, tak je na něho pohlíženo mírněji, než na někoho jiného.

Na závěr je nutno položit si otázku, zda by nebylo vhodné, aby naše stále vyvíjející se společnost, věnovala více finančních prostředků na vývoj mladé generace a na boj s alkoholismem a jinými toxikomaniemi, než poté vynakládat podstatně větší finanční prostředky na odstraňování napáchaných škod a statisticky vykazovat počet léčících se mladistvých.

RESUMÉ

Tato práce se snaží definovat a specifikovat funkci rodiny, školy v návaznosti na nebezpečnost alkoholové závislosti pro vyvíjejícího se mladého člověka. Toto téma je v současné společnosti velmi diskutované a to nejen z pohledu alkoholové závislosti, ale z celkové rozsáhlé problematiky drogových závislostí.

V úvodu práce se seznámíme s nastolenou problematikou, s historií využití alkoholu v dějinách lidstva a také s historickým vývojem rodiny. Jsou zde uvedeny pracovní hypotézy a použité metody. Cílem této práce rozhodně nebylo moralizovat, ale spíše poukázat na mezery v zákonech, nařízeních, na mezery v mezilidských vztazích, v komunikaci a ve spolupráci mezi rodinou a školou. Práce je rozdělena do tří stěžejních bodů, kterými jsou " RODINA, ALKOHOL, ŠKOLA".

V první kapitole je provedena definice rodiny a charakterizována její funkce ve společnosti. Je zde vyzdvížen nenahraditelný význam rodiny pro dítě. Z minulých výzkumů je zřejmé, že vliv úplné rodiny na zdravý vývoj a socializaci dítěte je samozřejmě lepší, ale známe i mnoho příkladů, kdy dítě z neúplné rodiny je po charakterové stránce vyspělejší a má větší smysl pro morální hodnoty. V další části této kapitoly se zabývám problémy dnešní moderní rodiny, která se týká plné zaměstnanosti žen. Z tohoto pohledu je třeba si uvědomit, že v moderním životě přebírají určité funkce v rodině ženy od mužů a obráceně. Již se nemůžeme dívat na klasický model, kdy žena je v domácnosti a zvládne všechny tzv. domácí práce a muž je živitelem rodiny. V tomto směru je prolínání obou pozic rodičů v moderní rodině naprosto nezbytné.

V druhé kapitole je rozpracována problematika alkoholu. Zabývá se základní funkcí konzumace alkoholu z hlediska vlivu na osobnost člověka. Je zde uvedeno, že alkohol patří mezi legální drogy tolerované státem. Z tohoto pohledu se alkohol jeví jako nejvíce dostupný a to jak finančně, tak i místem prodeje. Vzhledem k tomu, že ve společnosti přetrvává názor, že alkohol je v porovnání s ostatními drogami neškodný, omlouvá mnoho lidí nadměrnou konzumaci alkoholu tímto klišé. V tomto směru podporují konzumenty i výrobci a distributoři alkoholických nápojů.

V další části této kapitoly se rozebírají příčiny zneužívání alkoholu u

děti a mládeže. Zneužití alkoholu u dětí a mládeže je v první řadě závislé na jeho snadné dostupnosti a vysoké toleranci společnosti ke konzumaci alkoholických nápojů. Většina populace se domnívá, že ke kvalitně strávené zábavě patří konzumace alkoholických nápojů a uvedení se do stavu opilosti.

Při odhalování příčin zneužívání alkoholu vycházíme z toho, že těchto příčin může být celá řada. Je třeba rozlišit náhodné požívání alkoholu ve snaze zjistit, jaké bude mít alkohol účinky od pravidelné konzumace alkoholických nápojů. Zde je třeba si uvědomit, že někdo konzumuje alkoholické nápoje, aby byl moderní, důležitý, aby zapadl do kolektivu, někdo si alkoholem léčí žal a snaží se jím vyřešit své problémy, někdo si myslí, že díky alkoholu získá přátele, postavení apod. Nadměrné požívání alkoholu vede k postupné závislosti. S narůstajícím stupněm závislosti jedince na alkoholu může dojít k rozpadu rodiny, k problémům v zaměstnání, popř. jeho ztrátě, k odcizení se přátel, známých a ke snaze vyhledat stejné jedince věnovat se své nové "lásce".

Ve třetí kapitole této práce rozebírám školu, její funkci a postavení v naší společnosti, školní vzdělávací programy a školní řád. Dále zde uvádím některé příklady z praxe, kdy škola musí řešit problémy s alkoholem u studentů, jejich špatnou a nepravidelnou docházku apod. Problémy studentů a žáků škol, kteří zanedbávají své povinnosti a předpokládá se, že jsou na pokraji některé ze závislostí, by měla řešit škola v úzké spolupráci s rodinou. Zde může dojít k rozporu, neboť někteří rodiče přijímají školu stejně jako jejich děti, jako nutné zlo.

Škola má sice výsostné postavení ve vzdělávacím programu dětí a mládeže, má připravit mladého člověka na život, ale bez spolupráce s rodiči se její funkce a pozice tříští, je nekompaktní a u některých sociálně slabších vrstev mládeže nedokáže svou funkci vůbec splnit.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

Václava Píšová : *Úloha rodiny a školy v boji proti alkoholové závislosti*

ANOTACE

Tato práce poukazuje na nelehkou úlohu rodiny a školy v prevenci alkoholové závislosti. Dále na problémy s konzumací alkoholu mladistvými, na možnosti protialkoholové prevence, na problémy současné rodiny, na nedostatečnou komunikaci mezi rodinou a školou a na legislativu ve školství.

Je rozdělena na tři části - RODINA, ALKOHOL a ŠKOLA, které tvoří kostru celé práce.

Klíčová slova : rodina, škola, alkohol, komunikace, závislost, prevence, spolupráce, konzumace

This written work refer to difficle task of family and school as far as concern prevention of alcohol addiction. It deals futher with problems of alcohol consumption by teenagers, possibilitikes of prevention againse alcohol, problems of contemporary family, insufficient communication between family aud school and legislation at educational system.

It is divided into three parts - FAMILY, ALCOHOL and SCHOOL, whick form the franc of the whole work.

Key words : family, school, alcohol, communication, addiction, prevention, cooperation, consumption

Použitá literatura :

- 1) Elliottová, M. : Jak chránit své dítě. 1. vyd. Praha : portál, 2000
- 2) Helus, Z. : Sociální psychologie pro uživatele I. 1. vyd. Praha : UK 1992.
- 3) Matějček, Z. : Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992.
- 4) Matějček, Z. : Rodiče a děti. Praha : Aviacentrum, 1989.
- 5) Matějček, Z., Dytrych, Z. : Děti, rodina a stres. 1. vyd. Praha : Galén, 1994
- 6) Možný, I., Moderní rodina. 1. vyd. Brno : Blok, 1990
- 7) Možný, I., Sociologie rodiny. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999
- 8) Nešpor, K., Csémy, L. : Alkohol, drogy a vaše děti. Praha : Sportpropag, 1992
- 9) Nešpor, K., Csémy, L. : Kouření, pití, drogy. Praha : Portál, 1994
- 10) Nešpor, K., Csémy, L. : Léčba a prevence závislostí. Praha : Mascom, 1996
- 11) Nešpor, K. : Rizika alkoholu ve zdraví a nemoci. 1. vyd. Praha : Centrum zdraví, 2000
- 12) Nešpor, K. : Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech. 1. vyd. Praha : Portál, 1995
- 13) Presl, J. : Drogová závislost. Praha : Maxdorf, 1994
- 14) Průcha, J. : Moderní pedagogika. 2. vyd. Praha : Portál, 2002
- 15) Radvanová, S. : O rodině, manželství a dětech. 1. vyd. Praha : Panorama, 1978
- 16) Sekot, A. : Sociologie v kostce. 1. vyd. Brno : Paido, 2002
- 17) Skála, J. a kol. : Závislost na alkoholu a jiných drogách. Praha : Aviacentrum, 1987

Časopisecká literatura :

- 18) Prevence sociálně patologických jevů. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 12/2003
- 19) Závislosti a my. Liberec : Tiskárna Horák, listopad 2002

Internet :

- 20) www stránky ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v období 2001-2004
- 21) www.mujweb.cz/veda/nespor - Prevence kriminality
- 22) www.plbohnice.cz – Souvislosti mezi alkoholem a jinými návykovými látkami